

Методичні публікації

Творчі сходинки педагогів Волині ***Зарубіжна література***

УДК 373.5.016:821(100)

учитель зарубіжної літератури ЗОШ I–III ст. № 4 м. Ківерці Волинської області;

вчитель вищої категорії, учитель-методист;

Л. М. Бондарук,

завідувач відділу гуманітарних дисциплін ВППО

Т. О. Томчук,

Пошук Петром Попельським своого місця у світі

Конспект уроку, 6 клас

Представлено розробку за твором В. Г. Короленка «Сліпий музикант». Це частина системи уроків за твором, поданої творчою групою вчителів зарубіжної літератури Ківерцівського району на обласну виставку «Творчі сходинки педагогів Волині». Цінність уроку – у його морально-етичний складовий: прослідкувати з учнями процес духовного становлення обділеної долею людини, допомогти усвідомити житейську мудрість повісті, виховувати у дітей милосердя, терпимість, наполегливість у досягненні мети.

Ключові слова: морально-етичне становлення, урок-дослідження, аналіз тексту.

Tomchuk T. O., Bondaruk L. M. Search for the Place in the World by Peter Popelsky.

The notes on V. H. Korolenko's work „The Blind Musician” are presented. They are the part of the system of lessons presented by creative group of Foreign Literature teachers of Kivetsi district for the regional exhibition „Creative Steps of Teachers of Volhynia”. The aim of the lesson is to follow the process of spiritual formation of the person deprived of destiny, to help the children to realize worldly wisdom of the story, cultivate mercy, tolerance, persistence in achievement of the purpose.

Key words: moral and ethical formation, research lesson, analysis of the text.

Згідно з Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, всі освітні галузі повинні мати українознавче спрямування. Це служитиме національній самоідентифікації учнів, усвідомленню ними національних цінностей та необхідності їх збереження і примноження в умовах глобалізації.

Вивчення зарубіжної літератури у школі сприяє формуванню моральних якостей школярів засобами красного письменства, їх самоствердженню, глибокому розумінню значення української та іноземних мов в опануванні здобутків світової культури, становленню громадянської позиції учнів.

Програма зарубіжної літератури 2013 року пропонує до вивчення палітуру класиків, тісно пов'язаних з Україною. Знайомлячись з їх творчістю, учні набувають умінь, необхідних для глибокого розуміння й аналізу світогляду, творчості письменників. На основі власних суджень вони зможуть зробити висновки про вплив української дійсності на життєвий шлях, зміст творів, розкриватимут трактування митцем українських образів. А головне – це сприятиме формуванню почуття гордості української дитини за свою культуру, розумінню ролі України в історії розвитку світової спільноти, виховуватиме прагнення сповідувати загальнолюдські цінності у своєму житті.

Однією з таких постатей є В. Г. Короленко. Джерела високої духовності письменника-гуманіста потрібно шукати в дитинстві та юності, проведеними на Волині. Адже саме тут сформувалось його

світобачення, засікавлення та неупереджене ставлення до всього, що оточувало. Пам'ять про юні літа, проведені у Рівному, зігрівала його в хвилини душевної зневіри, допомогла вижити під час заслання, війн та революцій.

Літературна спадщина письменника постає перед нами як декларація неперервного захисту прав та гідності людини. Його творчість – літопис народного життя, пропущений крізь найтонші особистісні художньо-естетичні капіляри душі. Як ніколи актуальним є переконання письменника, що коли зло не осмислити і не зупинити, воно неодмінно переродиться у ще більше зло. Водночас він закликав боротися зі злом, не чинячи шкоди людині, не знищуючи її.

Віриться, що літературні здобутки В. Г. Короленка, його життєвий шлях будуть достойно і справедливо поціновані і на Батьківщині, і в усьому світі.

Мета: Показати духовне становлення обділеної долею людини, скласти сходинки тернистого шляху Петра Попельського до усвідомлення ним свого місця у житті, розвивати навики початкового аналізу мови художнього тексту, допомогти усвідомити житейську мудрість повісті, виховувати милосердя, терпимість, наполегливість у досягненні мети.

Обладнання: портрет В. Короленка, записи на дошці, презентація до «Диктанту без слів», додатки.

Тип уроку: урок-дослідження з елементами аналізу мови художнього тексту.

Хід уроку

I. Вступне слово вчителя (на фоні легкої музики)

На попередньому уроці ми з вами познайомилися з цікавою людиною – російським письменником українського походження Володимиром Галактіоновичем Короленком. Він прожив довге життя, в якому були смерть батька і боротьба за шматок хліба, переслідування й арешти, незворушна стійкість під ударами долі та величезне бажання писати.

II. Перевірка домашнього завдання

Учитель. Для того, щоб переконатися, що ви знайомі з цим письменником, прошу заповнити візитну картку В. Короленка.

A) Візитна картка письменника

Прізвище, ім'я, по батькові:	Короленко Володимир Галактіонович
Дата народження:	15 липня 1853 р.
Місце народження:	Житомир
Дата смерті:	25 грудня 1921 р. (68 рік)
Місце смерті:	Полтава
Національність:	українець
Мова творів:	російська
Рід діяльності:	письменник
Роки активності:	1879–1921
Жанр:	оповідання, повість, нарис

B) Відповіді на запитання:

– Які краї й міста України і яким чином пов'язані з іменем Володимира Короленка?

(Житомир – народився, Рівне – жив і навчався, Крим – у 90-х роках XIX ст. мандрує, Полтава – проживав 20 років).

– З ким із українських митців дружив В. Короленко?

(Панас Мирний, П. Грабовський, М. Коцюбинський).

– Які твори В. Короленка присвячено українській тематиці? («Ліс шумить», «У поганому товаристві», «Без язика», «Сліпий музикант»).

Учитель. А ще Володимир Короленко подарував нам зустрічі з незвичайними героями, які вміють любити, дружити, ділитися найдорожчим і давати життєві уроки своїм читачам. Один із них – Петро Попельський, головний герой повісті «Сліпий музикант». Саме дослідженню шляху його духовного зростання присвячено наш сьогоднішній урок.

Запис у зошити дати і теми уроку.

III. Робота за темою уроку

1. «Диктант без слів».

Учитель. Для того, щоб переконатися, що ви знаєте зміст повісті «Сліпий музикант», я покажу вам ілюстрації до твору, а ви доберете до них заголовки і запишете в зошити. (Презентація).

Приблизний запис у зошитах:

- 1 – Петро і дядько Максим.
- 2 – На прогулянці.

- 3 – Наодинці з природою.
- 4 – Вечір зі Ставрученками.
- 5 – Евеліна втішає Петrusya.
- 6 – Зустріч зі сліпцями.
- 7 – Тріумф музиканта.

2. Аналіз назви повісті «Сліпий музикант».

- Поясніть значення слова *сліпий* (людина, позбавлена зору, яка потребує допомоги).
- Яке значення слова *музикант*? (Творча, талановита людина, яка знайшла своє покликання в музиці).
- Припустимо, що ви не знаєте змісту повісті. Судячи з назви, про що вона може розповідати? (Про долю сліпої людини, яка зуміла стати музикантом, про ті випробування, які довелося пережити її у пізнанні світу).

– Боротися з життєвими негараздами доводиться кожній людині. Чому ж Короленко звертається до образу людини з фізичною вадою, до образу сліпого? (Напевно, для того, щоб показати читачам, що коли сліпа людина може досягти мети, то і кожен з нас не повинен пасувати перед труднощами).

3. Аналіз змісту 1 і 2 частин із I розділу повісті.

- Хто із сім'ї першим зрозумів, що з новонародженою дитиною не все гаразд? Підтвердіть свою думку рядками тексту.

(«Мати не могла заспокоїтися, вона здригалася щоразу, коли чула новий крик дитини», «Серце матері почуло, що разом з новонародженою дитиною прийшло на світ темне, непозбутнє горе, яке нависло над колискою, щоб іти в парі з новим життям до самої могили», «Сльози просочувалися крізь густі вій і тихо котилися по блідих, як мармур, щоках»).

- Чому автор так детально описує страждання матері? (Дитина і мати – це нерозривне ціле).

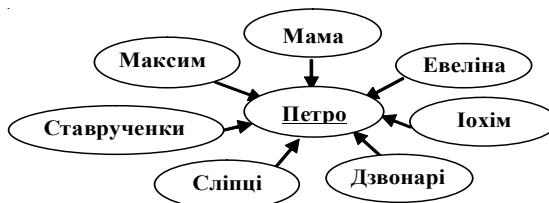
– Як мати сприйняла звістку лікаря про ваду сина? («Мати вислухала цю звістку зі спокійним смутком. „Я знала давно”, – сказала вона тихо»).

4. Дослідження міри впливу людей, які оточували Петра, на формування його характеру. Складання схеми.

Учитель. Народження сліпої дитини – це трагедія, біль і матері, і всієї сім'ї, і, звичайно, самої дитини. Що буде з нею в цьому жорстокому світі? Як складеться життя? Дуже багато залежить від самої людини, а ще від тих людей, які зустрінуться на її перехрестях долі.

- Дослідимо, як Петро пізнає життя і хто ж допомагає йому в цій нелегкій справі.

А) Колективне складання схеми:

Методичні публікації

Б) Аналіз структурних елементів схеми

Учитель. У центрі нашої схеми – сам Петро. І це справедливо, бо ж від кожної людини значною мірою залежить те, як складеться її життя. За допомогою тексту дослідимо, як проходило знайомство Петра Попельського з навколошнім світом.

Виразне читання частини 5 із I розділу.

– Який висновок можна зробити? Як відбувається пізнання навколошнього світу? (Дитина пізнає світ через звуки, запахи, на дотик).

– Які почуття викликає цей світ? (Цікавість, страх).

– Знайдіть у частині 1 VI розділу цитату про те, як Петро сприйняв весну. («На хлопчиковому обличчі це оживлення природи відбивалося болісним нерозумінням. Він з зусиллям зсуval свої брови, витягав шию, прислухався і потім, ніби стурбований незрозумілою шамотнею звуків, раптом простягав руки, розшукуючи матір, і кидався до неї, міцно пригортаючись до її грудей»).

Учитель. Хлопчик болісно сприймає навколошній світ, він стривожений і підсвідомо шукає допомоги. На наступних уроках ви детально будете аналізувати образи тих, хто прийшов на допомогу Петрові, а сьогодні ми поділимось на групи і дослідимо, яку допомогу отримує хлопчик від тих, хто поруч.

Отож, завдання для груп.

1 група. Показати роль матері у становленні Петра як особистості.

2 група. Що спільного між Петром Попельським і Максимом Яценком? Довести, що між ними існує взаємовплив.

3 група. Дослідити, чи правий В. Короленко, стверджуючи, що Евеліна для Петра – «дарунок прихильної долі».

4 група. Підготувати коротке повідомлення «Уроки Іохіма».

5 група. Дослідити вплив Ставрученків на пізнання світу Петром Попельським.

6 група. Про що задумався Петро після зустрічі із дзвонарями?

7 група. Які горизонти відкрили Петрові сліпці?

Учитель. На виконання цієї роботи вам дається 5 хвилин. Обговоріть отримане завдання, знайдіть найкращий варіант відповіді, аргументуйте його (1–2 хвилини).

Очікувані відповіді

1 група. Мама – не тільки добрий ангел-охоронець для Петра, а й мудрий учитель і порадник. Вона відчуває біду з моменту появи дитини на світ, допомагає йому робити перші кроки, переживає разом із сином усе, що він відчуває, реагує на найменші зміни в його настрої. Мама зуміла передати синові майстерність гри на піаніно. А ще вона поборола у своїй душі ревнощі до Максима, Іохіма, Евеліни і сліпу материнську любов, тому стає Петрові справжнім другом.

2 група. Петро Попельський і його дядько Максим Яценко ображені долею. Один – без ноги, а другий – сліпий. «Цей малий теж інвалід. Як скласти нас докупи, то, гляди, вийшла б одна сяка-така мізерія». На перший погляд може видатися, що дядя жорстокий

до племінника, але це не так. На власному прикладі він знат, що таких людей не потрібно жаліти й оберігати від життєвих негараздів. Потрібно допомогти їм знайти своє місце в житті. Таким чином, старий воїн прагнув бачити Петра щасливим, знайомив його з ровесниками і жорстоким світом, учив бути мужнім, іти до своєї мети, допоміг зrozуміти, що кожна людина повинна боротися за своє право бути щасливим. Виховання Петра стало сенсом життя старого вояка, тому взаємовплив між ними безперечний.

3 група. Евеліну можна назвати справжнім дарунком долі, адже з подруги дитинства вона змогла стати для Петра коханою дружиною, яка допомагає долати негаразди й утверджувається у житті, яка розділила з ним радість тріумфу музиканта і подарувала сина. Кохання Евеліни сповнило душу Петра особливим сенсом, допомогло зrozуміти, що він теж здатен на глибокі почуття, здатен любити. «Він стис її маленьку руку у своїй. [...] Сам він здавався собі могутнім і дужим, а вона уявилась плакуchoю і слабкою. Тоді, під впливом глибокої ніжності, він пригорнув її однією рукою, а другою став гладити шовковисте волосся. [...] І йому здалося, що все горе стихло в глибині серця». Найніжніші спогади Петра пов'язані саме з Евеліною.

4 група. Тому, що музика починає займати значне місце в долі хлопчика, значною мірою сприяв Іохім – конюх, якому талант подарувала сама природа. Музика Іохіма вразила Петра тим, що була сповнена живих почуттів, у ній звучав біль душі простої людини і всього українського народу, який мріяв про краще життя. Невиаглива дудка Іохіма перемагає витончене піаніно, яке спочатку лякає хлопчика і ніяк не вписується в його замкнутий світ. Він годинами слухає Іохіма, бо в музиці простого конюха відкрив для себе життя простого народу, красу рідної землі. Таким чином, головний урок Іохіма – це долучення Петра до народної музики, усвідомлення своєї належності до широкого душою вкраїнського народу.

5 група. Рішення запросити молодих Ставрученків до маєтку Попельських прийняв Максим Яценко. Він вирішив «розірвати коло, відчинити двері теплиці, щоб у неї міг ринути свіжий струмінь повітря ззовні» (розділ V, частина 1). І це йому вдалося. Перша зустріч зі Ставрученками принесла Петруші страждання, бо він помітив, що «жива хвиля котиться повз нього і йде до нього нема діла» (розділ V, частина 5). Хлопець гостро відчув свою самотність, відстороненість від життя. І це породжує страх. Він втікає на своє улюблене місце, до млина, і знову йому на допомогу приходить Евеліна. А згодом з допомогою молоді юнак відкриває історію свого народу, його геройче минуле і розуміє, що в певний момент життя кожен опиняється перед вибором власного шляху. Без постійної боротьби гідно пройти цей шлях неможливо.

6 група. Зустріч із дзвонарями розбурхала нові почуття у юнака. Один із них, Єгор, зовні дуже подібний до Петруся. Та й народився він теж сліпим. І тепер це була зла, жовчна людина, в голосі якої

«чuti було розпач стражденої і глибоко змученої людини» (розділ VI, частина 3). Петро зустрів цього брата по нещастю і Романа, який осліп у дитинстві. Але Роману можна було позаздрити, бо він бачив світ і свою матір, він уявляє її молодою, такою ж вона йому сниться. Петро і Єгор цього позбавлені. Ця зустріч, на нашу думку, озлобила Петруся, він в черговий раз задумався про жорстокість світу. Його душевний біль вилився у протест проти світу: я такий, тому що і цей дзвонар такий, тому що ми всі повинні бути такими.

7 група. Ми переконані, що зустріч із дзвонарями перетворила душевний біль Петра на гостре страждання, до нього повернулися тривожні сни дитинства. «В душі Петра було холодно і похмуро» (розділ VI, частина 6). Він хотів бачити хоч коротку мить життя, хоч найрідніших. Але... Не дано. І Максим Яценко вирішує показати племіннику, що страждає не лише він. Зустріч зі спілцями стає потрясінням для молодої душі. Він розуміє, що є люди, які страдають набагато більше від нього, на зміну злобі приходить співчуття до стражденних людей і бажання допомогти їм. Помандрувавши, він очистився від душевних мук, душа його зцілилась, «ніби кошмар зник назавжди». Згодом Петро зумів використати ті шанси, які дав йому Бог.

5. Колективне складання «Сходинок духовного зростання Петра Попельського».

Учитель. Знову повернімося до назви твору. Між словами «сліпий» і «музикант» – довгий і тернистий шлях боротьби каліки за своє щастя, своє місце під сонцем. Петро Попельський цей шлях зумів пройти. Це шлях зростання. Усі разом складімо «Сходинки духовного зростання Петра Попельського».

6. «Колірна палітра».

Учитель. Ми зуміли разом справитися із завданням. Але ще на один момент я хочу звернути

вашу увагу. Наше життя різnobарвне. Є в ньому похмурі та яскраві сторінки, сірі, чорні та барвисті. Дай, Боже, щоб барвистих сторінок було більше. Нехай до наступного уроку кожен самостійно, слідуючи за складеними нами життєвими сходинками, складе колірну палітру життя Петра Попельського. Для прикладу, яким кольором ви зобразите народження сліпої дитини? (Сірим, барв мало, бо ж дитина народилася калікою, але не чорним, бо ж народилася Людина). У цій роботі вам допоможе картка «Символіка кольорів».

Символіка кольорів

Червоний – боротьба, пристрасті, кохання, гнів.

Оранжевий (поєднання червоного і жовтого) – діяльна, творча радість, поставлена на практичну основу.

Жовтий – безумовна енергія, радість, сила, сміх.

Зелений – спокій, нейтральність, зцілення, співчуття.

Блакитний – споглядальний стан, відчуженість.

Синій – манить, кличе, але холодний, втілює активний мислячий процес, сильні емоції духовного порядку, висоту.

Чорний – зло, небуття, підсвідомість, руйнування.

Запис домашнього завдання у щоденнику.

IV. Закріплення вивченого матеріалу

Учитель. Діти, поміркуйте і дайте відповідь на запитання: про що повість В. Короленка?

- Про складний процес пізнання світу.
- Про спосіб перемоги над важкою недугою.
- Про те, що людина повинна боротися за право бути людиною, не звертаючи уваги на обставини.
- Про долю людини.
- Що допомогло Петру повернутися до повноцінного життя? (Любов близьких, милосердя тих, хто оточує, власна воля).

– Чого ж навчає нас приклад Петра Попельського? (Приклад Петра навчає, що потрібно не пасувати перед перешкодами, а наполегливо йти до мети, не зациклюватися на власних невдачах, бути милосердним до людських страждань, прагнути жити достойно і справедливо).

Учитель. Життя – це вічний рух і перешкоди. Це щоденний подвиг боротьби з обставинами дорогою до поставленої мети. Короленко стверджував, що сенс життя полягає в боротьбі за щастя. Кожен із героїв – Петро, Евеліна, Максим – здійснює свій подвиг в ім'я щастя і цим заслуговує нашої пошани. Щиро хочу, щоб їх уроки стали вам у пригоді й допомогли здійснити задумане, стати щасливими.

Література

1. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою : Світова література. 5–9 класи [Текст]. – К. : Освіта, 2013. – 80 с.
2. Зарубіжна література в школах України : науково-методичний журнал [Електронний ресурс]. – К. : Антросвіт. – Режим доступу : http://www.nbuuv.gov.ua/portal/soc_gum/zlvsh/index
3. Пономарєва Т. А. Волинський деміург В. Г. Короленко. Ровенские страницы биографии писателя [Текст] / Т. А. Пономарєва. – Ровно : [б. и.], 2013. – 224 с.